

УДК 655.254.22:655.521-053.6

Оксана Віщук,
аспірантка Національного технічного університету України
"Київський політехнічний інститут"

Форми професійної комунікації редактора з авторами-дітьми

У статті розглянуто форми професійної комунікації редактора з авторами-дітьми, визначено віковий контингент авторів та рівень впливу редактора на дітей та їхні тексти.

Ключові слова: автор, автор-дитина, редагування дитячих текстів.

Останнім часом в українському медіа середовищі спостерігається зростання частки текстів, створених дітьми: на ринок виходять моновидання юних авторів ("Ніч долі. Хроніки світанку. Ніч перша" та "Легенди Схарх-Маона. Хроніки світанку. Хроніка друга" О. Корнейка, "Святі не вимовляють "р"" Р. Чихарівського, "Обрані діти" А. Морозова), збільшується кількість шкільних газет, публікуються конкурсні літературні збірки дитячих творів тощо. Ця тенденція ставить перед дослідниками питання про детальне вивчення особливостей професійної комунікації редактора з авторами-дітьми та визначення форм цієї комунікації.

З-поміж сучасних досліджень, дотичних до питань дитячого авторства, варто виділити роботи З. Юрченко [10], О. Малихіної [5], Ю. Бондаренко [1], присвячені розвитку літературної дитячої творчості, а також О. Трищук [9], Ю. Паливоди [7], Я. Приходи [8], у яких йдеться про роль редактора у комунікаційному процесі, проте роботу з авторами-дітьми досі не розглядали з позицій редагування.

Мета статті — визначити форми професійної комунікації редактора з авторами-дітьми та з'ясувати їхні особливості: контингент юних авторів та рівень впливу редактора на них.

Сьогодні в ролі редактора, котрий працює з авторами дітьми, виступають передусім педагоги — співробітники шкільних і позашкільних закладів. Серед них є як ті, хто намагається вдосконалити свої знання щодо теорії та практики видавничої справи і редагування шляхом відвідування семінарів і самоосвіти, так і ті, які не мають уявлення про процес підготовки різних видів видань і розуміють завдання редактора лише в усуненні очевидних мовних помилок і розміщенні текстів на сторінках газети чи збірника. Значно меншу групу становлять фахівці, котрі отримали редакторську чи журналістську освіту, мають досвід практичної роботи, але не розуміються на дитячій психології та педагогіці, потрібних для ефективного спілкування з дітьми.

Особливості професійної комунікації редактора й автора-дитини визначаються форматом їхнього спілкування. На вибір його манери та можливості редактора виконувати додаткові функції впливають мета організації, в якій той працює, кількість дітей, з якими він одночасно спілкується, вік і рівень професійної підготовки юних авторів.

Сьогодні в Україні особиста робота редактора з авторами-дітьми реалізується у таких формах:

1) у видавництві (видавничо-поліграфічний дім "Твердиня", м. Луцьк — робота над виданнями Олександра Кор-

нейка, 15 років; видавництво "Зелений пес", м. Київ — підготовка видання Романа Чихарівського, 16 років);

2) редагування періодики, створеної дітьми (Ірина Шевченко, редактор дитячої газети "Скрепка", Донецька область; Ольга Похольчук, редактор дитячої газети "Остров-А", АР Крим);

3) керівництво літературним гуртком або гуртком журналістики (Наталія Абросімова, головний редактор журналу "Чорнобильець Придніпров'я" — керівник "Школи юного журналіста", Дніпропетровська область; Олександра Горчинська, редактор газети "Міст-М" — керівник гуртка "Дитяча редакція газети", м. Київ);

4) проведення майстер-класів для юних авторів ("Секрети журналістської прози": автор — головний редактор журналу "Дніпро" Наталія Денисенко; "Сам собі редактор": автор — студентка спеціальності "видавнича справа та редагування" Аліна Віткалюк).

Кожна із зазначених форм передбачає різні кількості і віковий контингент юних авторів, терміни спілкування з автором-дитиною, рівні впливу редактора на них та їхнє повідомлення, межі залучення редактора до процесу комунікації за участі автора-дитини.

Випадки роботи з юним автором у видавництві досі є одиничними, відповідно, більшість редакторів у видавництвах не мають її досвіду, що ускладнює спільне опрацювання тексту. Редактор, який бере участь у редакційно-видавничому процесі, що передбачає паралельну роботу над кількома виданнями, часто не має можливості приділяти достатню увагу авторові та зосереджується лише на тексті. Та оскільки діти, як і дорослі автори-початківці, з одного боку, негативно сприймають зміни власного тексту, а з іншого — відчують брак впевненості у своїй письменницькій вправності, то вони потребують від редактора особливого ставлення. Тому для ефективного опрацювання дитячого тексту потрібно налагодити з дитиною довірливі професійні стосунки, засновані на розумінні дитячої психології та повазі до юного автора.

Робота з ним у межах видавництва характеризується низьким рівнем впливу редактора на тему й основну ідею тексту, оскільки до видання пропонують вже підготовлені дитиною авторські оригінали, які не зазнають істотних змін. Натомість, відзначаємо високий рівень впливу редактора на мову та структуру повідомлення, а також на самого автора:

дитина, котра отримала можливість друкуватися у видавництві, зазвичай серйозно ставиться до роботи над твором і прислухається до зауважень редактора.

Авторами-дітьми, які публікують свої твори в українських видавництвах, є підлітки та юнаки (від 13 до 17 років). Їхні твори виходять за сприяння та фінансування дорослих — знайомих, членів благодійних фондів, працівників Малої академії наук. Загалом юним письменникам складно самостійно подати оригінал до видавництва — як через сором'язливість й острах, так і через відсутність у видавців інтересу до дитячих самопливів. Проте схвальні коментарі літераторів і критиків, презентації в книгарнях і на книжкових ярмарках і вихід нових видань авторів-дітей свідчать, що суспільство зацікавлене в їхніх книгах, тож можемо прогнозувати зростання кількості книжкових видань юних авторів і формування потреби в редакторах, які мають навички роботи з цими авторами.

У сфері дитячої періодики професійні редактори також нечасто долучаються до підготовки видань, створених дітьми. Незважаючи на постійне зростання кількості цих видань — у 2006 році 328 київських шкіл мали газети або прес-центри [4, с. 14], а в 2013 році вже понад 400 — до їх редагування рідко залучають фахівців, і в більшості газет і журналів редакторами виступають учні старших класів або педагоги закладу.

Залежно від організації конкретного періодичного видання, створеного дітьми, авторам і редакторам відводиться різна роль у тематичному наповненні випусків. Так, у найпоширенішій групі цих видань — шкільних газетах та журналах, відповідальними за випуск яких традиційно виступають вчителі (газета "ЗОМ пресс" СШ № 78 м. Києва, "Зорепад" СЗШ № 147 м. Києва), вибір тем обов'язково контролюється редактором, часто керівництво школи пропонує список подій і проблем, що їх потрібно висвітлити в конкретному номері. Схожу ситуацію спостерігаємо також і в періодиці, яку випускають позашкільні навчальні заклади (газета "Міст-М" Київського палацу дітей та юнацтва, газета "Скрепка" Горлівського міського палацу дитячої та юнацької творчості), хоча в цих виданнях діти-автори частіше пропонують власні теми. Ще більше свободи авторам-дітям надають окремі видання, випущені недержавними організаціями (газета "Бивни" Центру молодіжних ініціатив "Тотем" м. Херсон), адже вибір тем для висвітлення у них зазвичай відбувається під час обговорення між дорослими та юними членами редакції.

Загалом, у виданнях, створених дітьми, редактор відіграє значну роль у плануванні тематичного наповнення номера. Такий підхід обумовлений не лише тим, що засновники періодичних видань, створених дітьми, прагнуть контролювати їхній зміст, а й тим, що юні автори самостійно не можуть ефективно спланувати тематику видання. Практика проведення фестивалів і конкурсів журналістики (фестивалі "Золота осінь Славутича", "Прес-весна на Дніпрових схилах) засвідчує, що рівень видань, у підготовці яких беруть участь лише діти, поступається тим, які координуються дорослим редактором. Якщо в підготовці видання, створеного дітьми, бере участь фахівець-редактор, він позитивно впливає як на тематичне планування номерів, так і на якість дитячих текстів, а також, завдяки регулярному спілкуванню з юними авторами, може покращувати їхні журналістські здібності, залучати до видавничої діяльності, а також впливати за посередництва авторів-дітей на читацьку аудиторію, а їхній контингент залежить від різновиду дитячої періодики. Шкільні газети готують переважно діти середнього та старшого шкільного віку, більшості з яких бракує журналістського досвіду, хоча окремі члени дитячих редакцій є слухачами спеціальних курсів і тренінгів або учасниками фахових гурт-

ків. Видання, що випускаються позашкільними закладами, зазвичай формуються на базі гуртків журналістики й готуються дітьми у віці 12—15 років, які прагнуть професійно займатися публіцистикою.

Редакторів потрібно враховувати, що видання, створені дітьми, часто є стартовими майданчиками для майбутніх письменників і журналістів, оскільки дають можливість отримати практичний досвід й остаточно впевнитись у виборі професії. Відповідно, авторів-дітей варто сприймати як потенційних авторів, допомагати їм у професійному становленні: вчити обирати власні теми, виокремлювати важливу подію з-поміж інших і пропонувати нові точки зору на неї, формулювати ідеї, а також поширювати фахові знання й уміння.

Редактор найбільше впливає і на авторів, і на повідомлення, якщо керує літературним або журналістським дитячим гуртком і має можливість послідовно й системно провадити професійну підготовку юних авторів. Він може очолювати гуртки, що працюють при освітніх закладах, будинках творчості, громадських організаціях [3, с. 2], спрямовані на розвиток журналістських та літературних здібностей обдарованих дітей та пов'язані з редакційною підготовкою видань (наприклад, гуртки КПДЮ "Літературна творчість", "Репортери", "Дитяча редакція газети"). Регулярні заняття, наявність програми роботи гуртка, тривалий термін навчання (понад один—два роки) дають редактору змогу займатися не лише редагуванням текстів, а й розвивати творчі здібності дітей, знайомити їх з особливостями журналістської та літературної професійної діяльності, він має можливість максимально ефективно передавати дітям знання та практичні навички, зацікавити їх професійною авторською і журналістською діяльністю. Діти охоче дослухаються до керівника гуртка, довіряють його судженням, часто звертаються за професійними консультаціями. Для більшої половини підлітків, які під час навчання в 11 класі відвідують гуртки журналістського спрямування, захоплення переростає на професію.

З точки зору масової комунікації редактор-керівник гуртка впливає на всі її етапи:

- на повідомлення (тексти авторів-дітей) — пропонує теми для висвітлення, обговорює їх з дітьми та редагує готові тексти;

- на канал передавання інформації (газети та збірки) — добирає матеріали та визначає тематичне спрямування видань;

- на авторів — у процесі занять він передає дітям нову інформацію, пов'язану з професійною підготовкою, обговорює важливі для них проблеми, проводить персональні консультації з різних питань, організовує участь авторів у конкурсах, фестивалях, професійних заходах.

До гуртків літературного спрямування дітей записують у 10—15 років, коли дорослі відзначають їхні здібності до літературної творчості; до гуртків журналістики діти приходять пізніше й за власним вибором — у 13—17, коли задумуються над питаннями профорієнтації або долучаються до підготовки шкільних видань і відчують брак фахових знань.

Проведення редактором майстер-класів забезпечує нетривалий, але ефективний контакт з авторами-дітьми. Ця форма навчання застосовується в рамках форумів ("Форум представників шкільної преси м. Києва", "Прес-толока дитячо-юнацьких ЗМІ"), фестивалів ("Прес-весна на Дніпрових схилах", "Золота осінь Славутича"), тренінгів ("Школа універсального журналіста" м. Рівне) та інших заходів, організованих різними дитячими закладами, фондами тощо ("Міський конкурс шкільних газет", "Університет журналістської майстерності"), і має на меті показати дітям погляд редактора-практика на той чи інший аспект професійної діяльності.

Формат майстер-класу передбачає участь висококваліфікованого фахівця, який передає учасникам власний практичний досвід, чим забезпечується високий рівень довіри аудиторії до його слів. У цьому випадку редактор впливає не на повідомлення авторів, а на їхні уявлення щодо професії та особливостей роботи у видавничій або журналістській сферах. Зазвичай спілкування з авторами-дітьми продовжується і після завершення майстер-класу: діти звертаються з питаннями щодо професійної діяльності редактора, шукають можливості стажування та практики за місцем його роботи. Таким чином, участь у майстер-класі дає редакторові змогу не лише передати свої знання групі авторів-дітей і підвищити їхній професійний рівень, а й познайомитися з майбутніми письменниками та журналістами, і, за необхідності, залучити їх до роботи над власними книжковими чи журналістськими проектами.

Слухачі майстер-класів належать до двох категорій юних авторів: гуртківців і членів дитячих редакцій віком від 13 років, зацікавлених у журналістській та авторській діяльності. Хоча завдяки попередній теоретичній та практичній підготовці вони становлять найсприятливішу аудиторію, ефективність заходу залежить від комунікативних умінь ведучого. Редактор, котрий не працював з дітьми, може не врахувати під час підготовки виступу особливостей дитячого сприйняття та неправильно визначити базу знань юних авторів, тож для проведення якісного майстер-класу йому варто проконсультуватися з організаторами заходу й отримати уявлення про рівень професійної підготовки аудиторії.

В усіх зазначених ситуаціях редактор справляє сильний особистий вплив на дитину через такі причини:

— по-перше, як і будь-який інший дорослий, редактор становить для дитини певний авторитет "за заговчуванням", а позиція дорослого-фахівця додатково підвищує увагу й довіру дитини до його слів та зауважень. Оскільки діти по-різному ставляться до знайомих дорослих (родичів і вчителів) та чужих, вони активно піддають сумніву авторитет близьких, але готові доброзичливо сприймати сторонню людину, яка не має прямого стосунку до їхньої освіти та виховання [6, с. 45—56];

— по-друге, опинившись у незвичній для себе ситуації професійної роботи над текстом, дитина почувається невпевнено та шукає для себе точку опори, якою може стати дорослий редактор;

— по-третє, правильна організація роботи з юними авторами дає тому можливість створити комфортну для дитини зону спілкування, де вона позитивно сприймає професійні зауваження редактора та його позицію з інших питань.

За рахунок використання цих факторів, редактор може позитивно або негативно впливати як на поточне, так і на майбутнє повідомлення автора, завдяки змінам його світоглядних і моральних позицій та формуванню в нього певного ставлення до авторської діяльності.

Водночас, авторитет редактора та можливість впливати на авторський текст і вносити в нього зміни та виправлення істотно залежать від віку автора. Через нездатність дітей молодшого віку до критичного мислення й аналізу отриманої інформації дорослий без зайвих зусиль переконує юного автора в необхідності змін і перероблення тексту. Дитині важче, ніж дорослому, відстоювати власну точку зору й аргументувати свою позицію, тож редактор може опинитися перед спокусою повністю переробити текст на власний розсуд, а такий підхід шкодить дитячим текстам. Підлітки ж, навпаки, схильні ігнорувати авторитет і знання дорослих і захищати власну позицію, навіть усвідомлюючи її хибність, тож працювати над їхнім текстом може бути

складніше, ніж у випадку з дорослим автором. При роботі з текстами старшокласників особливе значення має тісна співпраця з авторами, оскільки підлітки негативно сприймають кардинальні зміни в написаному та вбачають у них неповагу з боку дорослих.

Додаткову відповідальність на редактора накладає те, що від обраного ним підходу до роботи з автором-дитиною ймовірно залежатиме її майбутнє. Жорсткий, авторитарний підхід може надовго або й назавжди відвернути дитину від писемної творчості й завадити їй реалізувати себе в письменницькій чи журналістській професії. Створення ж приязної атмосфери під час опрацювання тексту, навпаки, стимулюватиме юного автора до написання нових текстів і покращення їхньої якості. Для створення цієї атмосфери редактор має бути ознайомленим з особливостями вікової психології та вміло застосовувати отримані знання під час спілкування з автором-дитиною.

У тих випадках, коли редактор працює не з готовими дитячими текстами, а з дитиною чи групою дітей, яким потрібно підготувати тексти для збірки чи газети, значним за обсягами й за складністю роботи стає етап стимулювання дітей до писемної творчості. Потреба в захопленні істотно залежить від віку авторів: молодші школярі краще володіють усним мовленням, аніж писемним, у них відсутня внутрішня потреба у створенні текстів, тобто діти часто не розуміють, навіщо їм потрібно писати, підлітки ж, навпаки, завдяки підвищеній емоційності відчують потребу в літературній творчості, оскільки писемне мовлення дає змогу не лише ефективно передавати складні стосунки, особливо внутрішнього характеру, а й вільно висловлювати власні думки й емоції [2, с. 47], у тому числі інтимного характеру, які діти перехідного віку соромляться виявляти в усному спілкуванні. Для цього редакторові потрібно правильно обрати жанр майбутнього тексту — молодші школярі краще виявляють себе в листах і невеликих оповіданнях [2, с. 40], а підліткам цікавіше працювати з есе або статтями — та правильно вмотивувати автора: грою, визнанням серед однолітків чи матеріальною винагородою.

Отже, професійна комунікація редактора з авторами-дітьми відбувається під час: роботи з юним автором у видавництві; редагування періодики, створеної дітьми; керівництва літературним або журналістським гуртком; проведення майстер-класів для юних авторів.

У цих ситуаціях відзначаємо значний вплив редактора на тематику текстів, на якість текстів та на самого автора. Він забезпечується авторитетом дорослого-фахівця, сприятливим психологічним станом дитини та створенням комфортної зони спілкування, і може бути як позитивним — покращувати якість літературної творчості дитини, заохочувати її до розвитку здібностей та професійної орієнтації, так і негативним — створювати у тої неприємне враження про роботу редактора, формувати відразу до літературної творчості.

Можливості впливу редактора на юних авторів та нові функції, що виникають під їхньої спільної роботи, потребують глибших досліджень. Також доцільним є вироблення практичних порад для редакторів, що працюють з дітьми.

Список використаної літератури

1. *Бондаренко Ю.* Розвиток літературних здібностей учнів на основі дидактичної системи Джанні Родарі / Ю. Бондаренко // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. — 2012 — Вип. 7. — С. 116—123.
2. *Выготский Л. С.* Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. — М. : Просвещение, 1991. — 93 с.
3. *Діти та засоби масової інформації* / UNICEF. — К. : [б. в.], 2003. — 28 с.

4. *Лопатіна І.* Нова хвиля / І. Лопатіна // Хрещатик. — 2006. — 28 листоп. — С. 14.
5. *Малихіна О.* Роль творчої уяви, образного мислення та логічної пам'яті у формуванні літературно-творчих здібностей школярів / О. Малихіна // Наукова скарбниця освіти Донеччини. — 2012. — № 2. — С. 86—89.
6. *Новгородцева А. П.* Внутренние конфликты подросткового возраста / А. П. Новгородцева // Культурно-историческая психология. — 2006. — № 3. — С. 38—50.
7. *Паливода Ю. В.* Робота з автором як складова основних фахових компетенцій редактора / Ю. В. Паливода // Наукові записки Інституту журналістики. — 2008. — Т. 31. — С. 54—58.
8. *Прихода Я.* Редактор у системі соціальних комунікацій / Ярослава Прихода // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 12. — С. 18—19.
9. *Трищук О. В.* Науково-інформаційний дискурс як соціокомунікативне явище: монографія / О. В. Трищук. — К. : НТУУ "КПІ", 2009. — 392 с.
10. *Юрченко З. В.* Самостійна художньо-словесна творчість учнів як засіб розвитку літературних здібностей : автореф. дис. ... канд. психол. наук "Педагогічна і вікова психологія" / Юрченко Зоя Володимирівна ; Прикарпат. ун-т ім. Василя Стефаника. — Івано-Франківськ, 2001 — 16 с.

В статье рассматриваются формы профессиональной коммуникации редактора с авторами-детьми, определен возрастной контингент авторов и уровень влияния редактора на детей и их тексты.

In this article we consider the forms of professional communication between the editors and authors-children. We define the age cohort of the authors and the level of editor's influence on children and their texts.

Надійшла в редакцію 6 червня 2013 року